بەشی سێ یەم :پەیوەندیەکانی عێراق و هەرێمی کوردستان لە دوایی ڕیفراندۆمی 2017 لە کابینەکانی عەبادی، عەبدولمەهدی، کازمی دا

ئەم بەشە لە سێ باس پێکدێت کەباسی یەکەم تەرخانکراوە بۆ پەیوەندیەکانی هەرێم و بەغدا لەسەردەمی کابینەی عەبادی وە باسی دووەم لەسەردەمی کابینەی عەبدولمەهدی و باسی سێیەم لە سەردەمی کازمی روونکراوەتەوە.

باسی یەکەم: پەیوەندیەکانی عێراق و هەرێمی کوردستان لە سەردەمی کابینەی حەیدەر عەبادی (2017-2014)

هەڵبژاردنی ئەنجومەنی نوێنەرانی عێراق لە نیسانی 2014ئەنجامدرا ولە حوزەیرانی 2014 ئەنجامی کۆتایی هەڵبژاردن ڕاگەیەندرا. کە تێیدا پێشبڕکی دەکرا لەسەر 328 کورسی پەڕلەمان کە لە نێویدا 8 کورسی بۆ کەمینەکان تەرخانکراوە، ڕێژەی دەنگدان گەیشتە60%، هاوپەیمانێتی دەوڵەتی یاسا بە سەرۆکایەتی (نوری مالکی)92 کورسی پەڕلەمانی بەدەستهێنا کە توانی پلەی یەکەم بە دەستبهێنێت.وە پارتی دیموکراتی کوردستان 19 کورسی یەکێتی نیشتمانی کوردستان 19 کورسی بزوتنەوەی گۆڕانیش 9 کورسی بە دەست بهێنێت[1]. بە هۆی ئەوەی کە عورفی سیاسی وایە کە پارتی زۆرینە مافی ئەوەی هەیە حکومەت پێکبێنێت. لیستی دەوڵەتی یاسا بەسەرۆکایەتی نوری مالکی بەهۆی ئەوەی پلەی یەکەمی بەدەستهێنابوو لە سەرئاستی عێراق بەڵام بەهۆی ڕازی نەبوونی زۆربەی لایەنە سیاسیەکانی دیکە بە دووبارە پێکهێنانەوەی حکومەت لەلایەن مالیکیەوە بۆیە داوا لە حەیدەر عەبادی کرا کە کابینەی نوێی حکومەت پێکبێنیت[2].پاش گفت و گۆیەکی زۆر لەناو پەڕلەمان هەروەکو حکومەتەکانی تری عێراق، حکومەتی نوێ بەسەرۆکایەتی حەیدەر عەبادی پێکهات لە ئەیلولی 2014کە حکومەتێکی بنکە فراوان بوو و پێنج مانگ دوای ڕاگەیاندنی ئەنجامی هەڵبژاردن،لە دوای دامەزراندن حکومەت کارنامەی سیاسی خۆی بڵاوکردەوە لە گرنگترینیان :

1.پێشکەشکردنی خزمەتگوزاری بە هاوڵاتیان و بەرزکردنەوەی باری ژیان و گوزەرانی هاوڵاتیان.
2.ڕێکخستنی پەیوەندیەکانی نێوان هەرێم و بەغدا.

3.چاککردنی دام و دەزگاکانی دەوڵەت......هتد[3]. بەهۆی پشتگوێخستنی کورد و بڕینی بەشە بودجەی هەرێم لە 2014 بە بڕیاری (نوری مالکی) سەرۆك وەزیرانی پێشووی عێراق، کاتێ حکومەتی نوێ پێکهات هیوایەکی بە خەڵکی هەرێم بەخشی کە بتوانێت کۆتایی بەبڕینی پشکی بودجەی هەرێم بهێنێت. بە تایبەت کاتێ وەزارەتی نەوتی عێراق بە (عادل عەبدولمەهدی)سپێردرا کە "دۆستی کوردە". مەهدی ڕۆلێکی ئیجابی هەبوو لە ئیمزاکردنی ڕێکەوتنی هەولێر و بەغدا لە تشرینی دووەمی 2014 کە دواتر ئەم ڕێکەوتنە لە یاسای بودجەی عێراق2015پەسەندکرا، ئەم ڕیکەوتنە پەیوەست بوو بە ناردنی بەشە بودجەی هەرێم لەلایەن بەغداوە،بەڵام دواتر بەهۆی پابەندنەبوونی هەردوولاوە ڕێکەوتنەکە جێبەجێنەکرا[4].
بەڵام دواتر ئەوەی کە تێبینی دەکرا سیاسەتی عەبادی درێژە پێدەری سیاسەتەکەی مالیکیە، پەیوەندی هەولێر وبەغدا لەسەردەمی عەبادی هیچ پێشکەوتنێکی بەخۆوە نەبینی.پێش دەست بەکاربوونی عەبادی وەکو سەرۆك وەزیران داعش لە مانگی 6ی 2014هێرشی کردبوو وە بەشێکی خاکی عێراق و هەرێمی داگیر کرد، دروستکردنی

[1] م.دڵخواز اســـماعیل عزیز،نجیبە ئیبراهیم احمد،وانەکانی پەرەســـەندنە ســـیاســـیەکان لە عێراقی هاوچەرخداو پەیوەندیە هەرێمایەتیەکانی،قۆناغی دووەمی کۆلێژی زانستە سیاسیەکان،ساڵی 2018-2019،لا23.
[2] هەمان سەرچاوە،لا24.
[3] سەرچاوەی پێشوو،لا24.
[4] ئەلەند مەحوی،هەرێمی کوردستان لەبەردەم بژاردەی سەربەخۆیی ئابوریدا،ژووری توێژینەوەی بزوتنەوەی گۆڕان،ساڵی 2015،لا3.

هاوپەیمانی بۆ ڕووبەڕووبونەوەی تیرۆر و لە کاتێکدا دوژمنیان هاوبەشە بەڵام بەغدا ڕازی نەبوو کە وڵاتانی دەرەوە ڕاستەوخۆ چەك و تەقەمەنی و هاوکاری ڕەوانەی هەرێمی کوردستان بکەن، بەڵام ئەمە نەبوە هۆی سنووردارکردنی چەك و هاوکاری وڵاتان بۆ هەرێم، لەم قۆناغەدا هەولێر وەك پایتەختی دەوڵەتێکی سەربەخۆ دەرکەوت[5]. وە پێشمەرگەی کوردستان لەم قۆناغەدا وەك هێزێکی کاریگەر بۆ ڕووبەڕوبونەوەی تیرۆر ڕۆڵی هەبوو ڕەوایەتیەکی نێودەوڵەتی وەرگرت بوو تەنانەت ئەمریکا ڕاستەوخۆ ڕێکەوتنامەی لەگەڵ هەرێم واژۆکرد بۆ بەشداریکردنی هێزی پێشمەرگە لەشەڕی ڕزگارکردنی موسڵ[6].

عەبادی کۆمەڵێك کێشەی سەردەمی مالیکی بۆ بەجێمابوو، هەرچەندە عەبادی لەکاتی بانگەشەی هەڵبژاردن دا چەندین بەڵێنی بە کورد و عەرەبی سونەدا، بەڵام چەند مانگێك دوای دەستبەکاربوونی وەك درێژە پێدەری مالیکی دەرکەوت لە کاتێکدا کورد بەشداربوون لە پێکهێنانی حکومەتەکەی. وە هیچ هەنگاوێکی بۆ گەڕاندنەوەی بودجەی براوی هەرێمی کوردستان نەنا و لەژێر ناوی چاکسازی دا پۆستەکانی جێگری سەرۆك وەزیرانی لادا کە یەکێکیان پشکی کورد بوو، وەپۆستی سەرۆکی کۆمسیۆنی هەڵبژاردنی عێراق کە پشکی کورد بوو لە کوردی سەندەوە، وە سەرۆکی ئەرکانی سوپای عێراق کە پشکی کورد بوو لە لایەن (بابەکر زێباری) بەڕێوەدەبرا هەڵسا بە خانەنشینکردنی و پۆستەکەی بەخشی بە ئەفسەرێکی عەرەبی شیعە و جێبەجێنەکرنی ماددەی 140 ی دەستوورو زۆربەی کێشەکان وەك خۆی مانەوە[7] لەکاتێکدا عێراق بە دەوڵەتێکی فیدڕاڵی دادەنرێت. ئەوەی کێشەکانی ئاڵۆزترکرد بریتیبوو لە سازدانی ڕیفراندۆمی سەربەخۆیی لە لایەن هەرێمی کوردستان و ڕەتکردنەوەی لە لایەن بەغداوە. پەرلەمانی عێراق لە دانیشتنێکی ئاسایی خۆیدا لە 25-9-2017جگە لە ڕەتکردنەوەی ڕاپرسیەکە 13 بڕیاری دەرکردکە سەرۆك وەزیران وەك فەرماندەی گشتی هێزە چەکدارەکان ڕادەسپێرێت بە گرتنە بەری چەند ڕێوشوێنێك بەرامبەر هەرێم[8]. دواتریش لە 16ی ئۆکتۆبەری 2017 عەبادی بە پاساوی ئەنجامدانی ڕیفراندۆمی سەربەخۆیی کوردستان بە هاوکاری حکومەتەکانی تورکیا و ئێران وەبەهۆی یەکنەبوونی ویەکڕێز نەبوونی کورد هێرشی لەشکری بۆسەر هەرێم ئەنجامداو دەیان پێشمەرگە کە ئەو ناوچانەی دەپاراست لە تیرۆرستانی داعش کەوتنە بەر پەلاماری سوپای عێراق و حەشدی شەعبی بە ناحەق کوژران و بریندارکران وە جوڵاندنی هێز دژی ناوچەی سنووری خۆی کە ئەمە پێچەوانەی دەستووره، سوپای عێراق توانی پارێزگای کەرکوك و ناوچەدابڕێنراوەکان داگیربکاتەوە. دوبارە لە 51% خاکی کوردستان کەوتە ژێر دەسەڵاتی حکومەتی عێراق کە لە 2014 پێشمەرگە کۆنترۆڵی کردبووەوە بەهۆی ئەم هێرشەوە بەشێکی هاوڵاتیان بەتاڵان بردران و سوتێنران و دەربەدەرکران[9] سەرەڕای لە دەستدانی ڕووبەڕێکی فراوانی ناوچە کوردستانیەکان ژمارەیەکی زۆری بیرە نەوت لەدەستدا کە بڕبڕەی پشتی ئابووری کوردستان بوو[10].پارێزگاری کەرکوك (نجم الدین کریم)کە لەسەر پشکی کوردبوو لادرا بەهۆی هەڵوێستەکانی وسازدانی ڕێفراندۆم لە کەرکوك و هەڵکردنی ئاڵای کوردستان لە 28-3-2017 لە بینایەی ئەنجومەنی پاێرزگای کەرکوك، پارێزگارێکی عەرەب بە "وەکالەت" لە شوێنی دانرا وەکو حاکمێکی سەربازی بەزۆر سەپێنراو،ناوی ڕاکان جبووریە.

ئەمەش پێشەلکاریەکی ئاشکرای دەستوور و شایستەی هەڵبژاردن بوو وە حکومەت و پەرلەمانی عێراق بە هاوکاری حکومەتەکان ئێران و تورکیا چەندین ڕێکاری توندیان دژی هەرێمی کوردستان دەرکرد وەك(داخستنی فڕۆکە

---

5 زریان ڕۆژهەڵاتی،ئایندەی پەیوەندیەکانی هەولێر-بەغدا لە دوای داعش،ناوەندی لێکۆڵینەوەی ڕووداو،2017،لا23.
6 بەرواری بڵاوکردنەوە13-7-2016،بەرواری سەردان 7-3-2021،کات 11:23.
https://cutt.ly/CxwEcLP
7 زانا ئەنوەر دزەیی،سەرچاوەی پێشوو،لا76.
8 شادمان مەلا حەسەن،سەرچاوەی پێشوو،لا88-89.
9 زانا ئەنوەر دزەیی،سەرچاوەی پێشوو،لا90.
10 ئەرشەد تەها،ئابووری هەرێمی کوردستان لە دوایی ڕیفراندۆم،شڕۆڤە،گۆڤارێکی وەرزی سیاسی فکریە،ژمارە 26،ساڵی2017.لا65-66.

خانەکان و خاڵە سنوریەکان) کە ناڕەوا و ڕەنگدانەوەی داگیرکاری و پلان داڕێژراوی نوێی گەلی کوردو خەڵکی هەرێمی کوردستان و پێچەوانەی پرەنسیپی پێکهاتن لە عێراق[11]. کەواتە دەتوانین بڵێین پەیوەندیەکانی عێراق و هەرێم لەسەردەمی کابینەکەی عەبادی ناکۆکی و لاوازی پێوە دیاربوو تەنانەت لەوپەڕی ناکۆکی و ناسەقامگیری بوو وە تا کۆتایی هاتنی کابینەکەی و ئەنجامدانی هەڵبژاردن کێشەکان درێژەی کێشا و چارەسەرنەکران لەم کابینەیە، وەکاتێك هەڵبژاردن ئەنجامدرا کورد دووبارە دەنگی دا و چووەو بەغداو تەنانەت دووبارە پۆستی سەرۆك کۆمار درایەوە کورد.

باسی دووەم: پەیوەندیەکانی عێراق و هەرێمی کوردستان لە سەردەمی کابینەی عادل عەبدولمەهدی 2020-2019

هەڵبژاردنی

ئەنجومەنی نوێنەرانی عێراق لە 12ی ئایاری 2018ئەنجامدرا ئەم هەڵبژاردنە لە کاتێکدا بەڕێوە چوو کە پەیوەندی عێراق و هەرێم لە لاوازترین ئاست دابوو بەهۆی بەڕێوەچوونی ڕیفراندۆمی سەربەخۆیی کوردستان2017 و کارەساتی 16ی ئۆکتۆبەری 2017لە لایەك و سیاسەت و ڕەفتاری تاك لایەنەی تائیفی زۆرینەی شیعی و سەرۆك وەزیرانی ئەوکاتی عێراق (حەیدەر عەبادی) لە لایەکی دیکەوە وایکردوە کە پێگەی کورد لە بەغدا لاوازتر لە جاران بێت و پەیوەندیەکی نا هاوسەنگ دەربکەوێت[12]، ژمارەیەکی زۆر لە قەوارە وهاوپەیمانێتی و پارتی سیاسی پێشبڕکێیان دەکرد بۆ بەدەستهێنانی زۆرترین کورسی ئەنجومەنی نوێنەران و 9 کورسی بۆ کەمینەکان دانرا،کۆمەڵێ هاوپەیمانی لەم هەڵبژاردنە پێکهێنرا لە لایەنی شیعە هاوپەیمانیەکانی وەك هاوپەیمانێتی نەسر(ائتلاف النصر)بە سەرۆکایەتی حەیدەر عەبادی و هاوپەیمانێتی دەوڵەتی یاسا(ائتلاف دولە القانون)بەسەرۆکایەتی نوری مالکی و هاوپەیمانێتی فەتح کە هادی عامری سەرۆکایەتی دەکرد هەروەها لیستی حکمەی عەمار حەکیم و لیستی سائیرون کە زۆرترین کورسیان بەدەستهێنا کە سەر بەڕەوتی سەدرن.

سەبارەت بە سوننەکانیش هاوپەیمانێتی نبشتیمانی(ائتلاف الوطنیە)ئەیاد عەلاوی سەرۆکایەتی دەکرد و هاوپەیمانێتی بڕیاری عێراقی(تحالف القرار العراقی)ئوسامە نوجێفی سەرۆکایەتی دەکرد و وە کۆمەڵێ هاوپەیمانی تر لە هەردوولا پێکهێنرا، سەبارەت بە کوردیش هیچ هاوپەیمانەتیەك لە ئارادانەبوو لە هەرێم چونکە دەنگەکانی هەرسێ پارێزگاکەی هەرێم کە 44 کورسیە بۆ لایەنە کوردیەکان مسۆگەر بوو[13]، وە بۆ ناوچە کوردستانیەکانی دەرەوەی هەرێمیش سەرەتا وا باسکرا کە کورد لەو ناوچانە بەیەك لیست دادەبەزێت و هاوپەیمانەتیەك پێکدەهێنێت بەناوی لیستی ئاشتی کوردستانی (قائمة السلام الکوردستانیة) ئەم هاوپەیمانەتیە لە ی.ن.ك و پ.د.ك و حزبی شوعی کوردستان پێکدەهات کە خالید شوانی سەرۆکایەتی دەکرد، بەڵام دواتر پارتی بڕیاری بایکۆتی هەڵبژاردنی دا لە کەرکوك و دوزخورماتوو هەر بۆیە لیستەکە بە کردەوە تووشی هەڵوەشانەوە هات، ئەمەش کاریگەری هەبوو لەسەر کەمبوونەوەی دەنگەکانی کورد لەم ناوچانە کە کورد نەتوانێت وەکو

---

11 زانا ئەنوەر دزەیی،سەرچاوەی پێشوو،لا77-90-91.

12 پەرویز ڕەحیم قادر،هەڵبژاردنەکانی عێراق و سیناریۆیەکانی داهاتووی پێگەو پەیوەندیەکانی هەرێمی کوردستان و عێراق،گۆڤاری شرۆڤە،گۆڤارێکی وەرزی سیاسی و فکریە،ژمارە 27،ساڵی2018،لا10.

13 م.دڵخواز اسماعیل عزیز،نجیبە ئیبراهیم احمد،سەرچاوەی پێشوو،لا1.

ڕابردوو ڕۆڵی یەکلاکەرەوە ببینێت لە پرۆسەی سیاسی عێراق[14]. هەر بۆیە جگە لە هاوپەیمانێتی لیستی نیشتیمانی نەبێت ماوە کە پێکدەهات لە گۆڕان و کۆمەڵی ئیسلامی وهاوپەیمانێتی لە پێناو دیموکراسی و دادپەروەری، وە د.یوسف محەممەد سەرۆکی پێشووی پەرلەمانی کوردستان سەرۆکایەتی دەکرد. دوای ڕاگەیاندنی ئەنجامەکان لەلایەن کۆمسیۆنی هەڵبژاردنەکانی عێراق (هاوپەیمانێتی سائیرون) بەسەرۆکایەتی موقتەدا سەدر توانی بەبردنەوەی 54 کورسی پلەی یەکەم بەدەستبهێنێت و هاوپەیمانێتی فەتحیش بە بردنەوەی 47 کورسی پلەی دووەمی بەدەستهێنا کە عامری سەرۆکایەتی دەکرد،وە پارتی دیموکراتیش بوە خاوەنی 25 کورسی یەکێتی نیشتیمانیش 18 کورسی بەدەستهێنا و وە بزوتنەوەی گۆڕانیش 5 کورسی[15].

عورفی سیاسیش وایە کە کوتلەی براوە کابینەی حکومەت پێکدەهێنێت. دوای ئەوەی لایەنە سیاسیەکانی عێراق نەگەیشتە ڕێکەوتن بۆ دیاریکردنی کەسێك بۆ پۆستی سەرۆك وەزیران،بە ناچاری پەنایان بۆ کەسێك لە دەرەوەی لیستی خۆیان برد کە (عادل عەبدولمەهدی)بوو. عەبدولمەهدی کە هیچ لیست وکورسیەکی لە پەرلەمان نەبوو وەك کاندیدی تەوافقی بەپاڵپشتی کورسیەکانی سەدر و عامری کە زۆرینەبوون لە پەرلەمان وەك سەرۆك وەزیران هەڵبژێردرا واتا مەهدی لە دەرەوەی پەرلەمان و هاوکێشە سیاسی حکومەتی پێ سپێردرا لە ئۆکتۆبەری 2018[16]. دوای ئەوەی مەهدی لە 25ی ئۆکتۆبەری 2018کابینەی حکومەتی فیدڕاڵی دامەزراند بەڵام نەیتوانی تەواوی کابینەکەی پێکبهێنێ، ئەوەی جێگای تێبینی بوو قەبارەی بەرنامەی حکومەتەکەی لە لایەك زۆر دوور ودرێژبوو لە لایەکی تر زیاتر چارەسەرکردنی کێشە سەرەتایەکانی کۆمەڵگای عێراقی دەگرتەوە[17] هەرچەند حکومەتەکەی مەهدی بەیەکێك لەو حکومەتانە دادەنرێت کە زۆرترین پسپۆڕی تێدا کۆببوەوە بە بەراورد بە حکومەتەکانی ڕابردوو، بەڵام لاوازترینە لە وەستان بەرووی هێزە سیاسیەکان و ڕووبەڕوی کۆمەڵێك ئاستەنگی سیاسی و ئابووری وئەمنی بووەوە لە دیارترینیان سەرلەنوێ بنیاتنانەوەی ناوچە ئازادکراوەکان لە باکوور و ڕۆژئاوا وناوەڕاستی عێراق و دۆسیەی نەوت و غاز و ڕێکخستنی پەیوەندیەکانی هەرێم و بەغدا و چارەسەرکردنی کێشەکانیی نێوانیان و وێرای بوونی چەندین پرس و دۆسیەی تری تایبەت بە بواری سیاسی و ئەمنی و........هتد[18].

دوای پشتیوانیکردنی کورد و زۆرینەی سوننە و شیعە لە کابینەکەی مەهدی لە لایەنی کوردستانیەوە پ.د.ك مەرجی ئەوەی بۆ مەهدی دانا کە چوار وەزارەتیان پێبدرێت و خۆشیان کاندید دەستنیشان بکەن نەك عەبدولمەهدی دەستنیشانی بکات، هەرچەند کابینەکەی مەهدی متمانەی پێدرا بەڵام بەشێك لە وەزارەتە سیادیەکان بێ وەزیر مانەوە[19]. لە کۆتایی 2019 مەسعود بارزانی سەرۆکی پێشووی

---

[14] هەمان سەرچاوە،لا2.

[15] سەرچاوەی پێشوو،لا3-4.

[16] ناوی نوسەر نییە،کێشە کەڵەکەبووەکانی عێراق چاوەڕوانی عەبدولموهدی دەکەن،دامەزراوەی میدیای درەو،بەرواری بڵاوکردنەوە 29-11-2019وبەرواری سەردان18-3-2021،کات10:18ص، https://drawmedia.net/page_detail?smart-id=2347

[17] د.چواس حسن،پەیوەندی نێوان هەرێمی کوردستان و بەغدا لە دوو ڕیانی یەکێتی فیدڕاڵی و کۆنفیدڕاڵیدا،ناوەندی لێکۆڵینەوەی ڕووداو،بەرواری بڵاوکردنەوە13-2-2019،بەرواری سەردان12-2-2021،کات 9:16م،لا3.

[18] فازل حەمەڕەفعەت،بەرهەم سالح دەسەلاتی سەرۆك وەزیران وەردەگرێت،دامەزراوەیی میدیایی درەو،بەرواری بڵاوکردنەوە25-10-2018،بەرواری سەردان18-3-2021،کات3:15م، https://drawmedia.net/page_detail?smart-id=4912

[19] ناوی نووسەر نییە،ئێوارەی ئەمڕۆ کابینەی حکومەتی عێراق ڕادەگەیەنرێت،دامەزراوەی میدیایی درەو،بەرواری بڵاوکردنەوە24-10-2018،بەرواری سەردان 18-3-2021،کات3:30م، https://drawmedia.net/page_detail?smart-id=2340.

هەرێمی کوردستان سەردانی عێراقی کرد ئەوە یەکەم سەردانی بوو دوای ڕیفراندۆم و 16ی ئۆکتۆبەر بۆ پیشاندانی نیازپاکی، بارزانی لەو سەردانەیدا هەوڵیدا بۆ دروستکردنی پەیوەندیەکی نوێ لەگەڵ بەرپرسانی عێراقی وچارەسەرکردنی کێشەکانی نێوانیان بەتایبەت پرسی بودجە و نەوت. دوای ئەوەی کەوا بڵاوکرایەوە کە ڕێکەوتنێکی نهێنی لە نێوان بارزانی و مەهدی کرایە و ئەم ڕێکەوتنە بۆ ماوەی یەك ساڵە کە بەغدا مانگانە بڕێك پارە بۆ هەرێم دەنێرێت بەبێ ئەوەی هەرێم نەوت ڕادەستی بەغدا بکات[20]، ئەم نەرمی نواندن و هەڵوێستەی مەهدی بێگومان بۆقایمکردنی پێگەی خۆی بوو لە پەڕلەمان کە پێویستی بە کوتلەیەکی گەورەی وەك پارتیە، دوای ئەوەی لە 1ی ئۆکتۆبەری 2019 خۆپیشاندانێکی جەماوەری لە عێراق بەڕێوەچوو کەسەرەتا لە پارێزگای بەسڕە دەستی پێکرد بەڵام دواتر سەرجەم پارێزگاکانی عێراقی گرتەوە جگە لە هەرێم. خۆپیشاندەران دروشمی "نیشتیمانمان دەوێت" بەرزکردەوە[21].

ساڵێك دوای دەستبەکاربوونی کابینەکەی مەهدی وەك کاندیدی تەوافوقی هەردوو جەمسەرە ململانێکەرەکەی شیعە عامری وسەدر وەك سەرۆك وەزیران، لە کۆتایەکانی تشرینی دووەمی 2019 "عەلی سیستانی" ڕێبەری باڵای شیعە لە عێراق داوای لە پەڕلەمانکرد ڕێکاری یاسایی بگرنەبەر و متمانە لە حکومەت وەربگرنەوە دواتر سەرۆك وەزیران ڕایگەیاند (نامەی دەست لەکارکێشانەوەی ئاڕاستەی پەڕلەمان کردوە) بەمەش خۆپیشاندەران کابینەکەی مەهدیان ناچار بەدەست لەکارکێشانەوە کرد[22]. دواتر ئەنجومەنی نوێنەرانی عێراق لە 1-12-2019 نامەی دەست لەکارکێشانەوەکەی مەهدیان پەسەنکرد[23] هەرچەند دەست لەکارکێشانەوەی مەهدی تاکە داواکاری خۆپیشاندەران نەبوو.دوای ئەو پاڵپشتیەی سیاسیەی کە کورد بۆ مەهدی دەربڕی قایلبوون بەوەی لە بودجەی 2019 مانگانە موچەی فەرمانبەران بنێردرێت بەبێ ڕادەستکردنی نەوت و داهاتی ناوەخۆ لەلایەن هەرێمەوە. بەڵام مەهدی لە کۆتایەکانی دەسەڵاتی کارکردنی بەیاسای بودجەی 2019 ڕاگرت ئەمەش واتا هەرێم پێویستە جارێکی تر بکەوێتە گفتوگۆ لەگەڵ حکومەتی نوێی عێراق[24].لە کاتێکدا مەسعود بارزانی لە بری پەڕلەمان و حکومەت و سەرۆکایەتی هەرێم ڕایگەیاند"پشتیوانی مانەوەی عەبدولمەهدی دەکەین"[25].هۆکاری ڕووخانی کابینەکەی عەبدولمەهدی بەهۆی ئەوەیە هیچ کورسی و لیستێکی لە پەڕلەمان نەبوو کە پاڵپشتی لێبکات سەرەڕای نەبوونی پاڵپشتی ئێرانی و ئەمریکی بۆ کابینەکەی بە تایبەت دوای دەرکردنی بڕیاری هێزی بیانی لە عێراق لە لایەن ئەنجومەنی نوێنەرانی

---

20 محەمەد ڕەئوف،فازل حەمەڕەفعەت،بارزانی و عەبدولمەهدی ڕێکەوتنێکی ژێربەژێریان لەسەر بودجە کردوە،دامەزراوەی میدیایی درەو،بەرواری بڵاوکردنەوە20-1-2019،بەرواری سەردان 18-3-2021،کات2:36م، https://drawmedia.net/page_detail?smart-id=3008

21 فازل حەمەڕەفعەت،ئۆکتۆبەر ئەو شۆڕشەی موچەی هەرێمی بڕی،دامەزراوەی میدیایی درەو،بەرواری بڵاوکردنەوە1-10-2020،بەرواری سەردان18-3-2021،کات1:45م، https://drawmedia.net/page_detail?smart-id=6738

22 ناوی نوسەر نییە،عەبدولمەهدی سەرۆك وەزیران دەستلەکارکێشانەوەی پێشکەش پەرلەمانکرد بەهۆی نارەزایەتیەکانەوە.سایتی فڕانس24،بەرواری بڵاوکردنەوە29-11-2019،بەرواری سەردان17-3-2021،کات9:20ص، https://www.france24.com/ar/20191129-%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%B1%D8%A7%D9%82-%D8%B1%D8%A6%D9%8A%D8%B3-%D8%A7%D9%84%D9%88%D8%B2%D8%B1%D8%A7%D8%A1-%D8%B9%D8%A7%D8%AF%D9%84-%D8%B9%D8%A8%D8%AF-%D8%A7%D9%84%D9%85%D9%87%D8%AF%D9%8A-%D8%B3%D9%8A%D9%82%D8%AF%D9%85-%D8%A7%D8%B3%D8%AA%D9%82%D8%A7%D9%84%D8%AA%D9%87-%D9%84%D9%84%D8%A8%D8%B1%D9%84%D9%85%D8%A7%D9%86-%D8%B9%D9%84%D9%89-%D8%AE%D9%84%D9%81%D9%8A%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%A7%D8%AD%D8%AA%D8%AC%D8%A7%D8%AC%D8%A7%D8%AA

23 ناوی نووسەر نییە،دوای دەست لەکار کێشانەوەی عادل عەبدولمەهدی عێراق بەرەو کوێ دەڕوات،سایتی بی بی سی عرەبی، بەرواری بڵاوکردنەوە1-12-2019،بەرواری سەردان17-3-2021،کات9:30ص، https://www.bbc.com/arabic/interactivity-50623018

24 فازل حەمەڕەفعەت،ئۆکتۆبەر ئەو شۆڕشەی موچەی هەرێمی بڕی،سەرچاوەی پێشوو.

25 ناوی نووسەر نییە،عەبدولمەهدی لە هەینیەکی سەختدا،دامەزراوەی میدیایی درەو،بەرواری بڵاوکردنەوە 25-10-2019،بەرواری سەردان17-3-2021،کات11:20ص، https://drawmedia.net/page_detail?smart-id=4710

عێراق.لە کۆتایی ئەم باسە وا دەردەکەوێت کە پەیوەندی هەرێم و بەغدا لەسەردەمی کابینەکەی مەهدی سەرەتا بە ئاراستەی چارەسەرکردنی کێشەکانی نێوانیان هەنگاوی نا بەهۆی دەستپێشخەریەکانی هەردوولاوە بۆ ئاساییکردنەوەی پەیوەندیەکانی نێوانیان بەڵام دواتر بەهۆی ئەو ڕووداوو و بارودۆخەی کە لەو ماوەیەدا ڕوویدا پەیوەندیەکان وەکو ڕابردوو بەشێوەیەکی ناهاوسەنگ مانەوە.

باسی سێ یەم: پەیوەندیەکانی عێراق و هەرێمی کوردستان لە سەردەمی کابینەکەی مستەفا کازمیدا 2020تا ئەمڕۆ

دوایی دەست لەکارکێشانەوەی عادل عەبدولمەهدی لەژێر فشاری خۆپیشاندانەکانی عێراق، سەرۆك کۆماری عێراق (بەرهەم ساڵح) چەندین کەسایەتی دیکەی ڕاسپارد بۆ پێکهێنانی حکومەت لە دیارترینیان (محەممەد تۆفیق عەلاوی) لە شوباتی 2020 و دوای ئەویش (عەدنان زورفی) بوو لە ئاداری 2020[26]. بەهۆی ئەوەی ئەو حکومەتەی کە پێکدەهێنرێت حکومەتێکی کاتیە و تەنها بۆ یەك ساڵە دوای ئەویش هەڵبژاردنی پێشوەختە دەکرێت،دوای ئەوەی هەریەك لە عەلاوی و زورفی نەیانتوانی حکومەت پێکبهێنن لەماوەی یەك مانگدا کە دیاریکرابوو بۆیان، سەرۆك کۆمار سێیەمین کەسایەتی ڕاسپارد کە (مستەفا کازمی) بوو بۆ پێکێنانی کابینەی نوێی حکومەتی عێراق لە نیسانی 2020 ئەمەش دوای ئەوەی زورفی بەفەرمی پاشەکشێی کرد لە ڕاسپاردنی[27]،دوای ڕاسپاردنی مستەفا کازمی هەریەك لە ی.ن.ك و پ.د.ك لە زاری بەرپرسە باڵاکانیەوە پیرۆزبایی خۆیان لە کازمی کرد،ئەو زوو پیرۆزبایی ئەوان بووە هۆی کە عادل عەبدولمەهدی لە دوا ساتی دەسەڵاتەکەی مووچەی هەرێمی کوردستانی ڕاگرت بەمەش باجی ئەمە خەڵکی کوردستان و مووچەخۆرانی هەرێم دایان[28].

وە ئەنجومەنی نوێنەرانی عێراق لە 7ی ئایاری 2020 متمانەی بەخشیە سێیەمین سەرۆك وەزیرانی ڕاسپێردراو بە زۆرینەی دەنگ،دوای دەستلەکارکێشانەوەی مەهدی بۆ ماوەی زیاتر لە پێنج مانگ وڵات بە حکومەتێکی کاربەڕێکەر بەڕیوە دەبرا[29]،سەرەڕای پشتیوانیکردنی کورد بۆ حکومەتەکەی کازمی بەڵام کۆمەڵێ مەرجی هەبوو کە هەمان ئەو مەرجە کەڵەکەبووانەی حکومەتەکەی مەهدی بوون وەك جێبەجێکردنی ماددەی 140ی دەستور و پشکی کورد لە بودجە و حکومەتی عێراق و پابەندبوون بە هەموو ئەو ڕێکەوتنانەی کە پێشتر لەگەڵ مەهدی ئیمزاکراوە[30].

---

26 د.یوسف گۆران و ئەوانی تر،ململانێ ئەستەمەکان لە عێراق و هەرێمی کوردستان،سەنتەری لێکۆڵینەوەی ئایندەیی،ڕانانی ئایندەیی ژمارە3،سلێمانی2020،
/https://www.centerfs.org/futuristic-readings-no-3-2020-ku

27 د.یوسف گۆران و ئەوانی تر،حکومەتی نوێی عێراق و قەیرانی ئابووری هەرێمی کوردستان لەمپەرو سیناریۆکان، سەنتەری لێکۆڵینەوەی ئایندەیی،ڕانانی ئایندەیی ژمارە 4،سلێمانی2020،
/https://www.centerfs.org/future-ranges-no-4-of-year-2020-ku

28 ناوی نوسەر نییە،کوردو سوننە پێش شیعە موبارەکەی دانانی کازمیانکرد،دامەزراوەی میدیایی درەو،بەرواری بڵاوکردنەوە9-4-2020،بەرواری سەردان 15-3-2021،کات4:40م،
https://drawmedia.net/page_detail?smart-id=5661

29 هیوا سەید سەلیم،کابینەکەی کازمی و پەرتەوازەیی کورد،سایتی ستاندار،بەرواری بڵاوکردنەوە 6-5-2020،بەرواری سەردان17-3-2021،کات12:10ص،
http://skurd.net/2020/05/06/%da%a9%d8%a7%d8%a8%db%8c%d9%86%db%95%da%a9%d9%87%e2%80%8c%db%8c-%da%a9%d8%a7%d8%b2%d9%85%db%8c-%d9%88-/%d9%be%db%95%d8%b1%d8%aa%db%95%d9%88%d8%a7%d8%b2%db%95%db%8c%db%8c-%da%a9%d9%88%d8%b1%d8%af

30 ناوی نوسەر نییە،هێزە سیاسیەکانی عێراق چیان دەوێت،دامەزراوەی میدیایی درەو،بەرواری بڵاوکردنەوە20-4-2020،بەرواری سەردان 15-3-2021،کات4:40م، https://drawmedia.net/page_detail?smart-id=5739

له 15ی ئابی 2020ڕێکەوتنێك له نێوان هەرێم و حکومەتەکەی کازمی ئیمزاکرا،بە پێی ئەم ڕێکەوتنە عێراق مانگانە بڕی (320ملیار) دینار وەکو موچەی فەرمانبەران بۆ هەرێمی کوردستان بنێرێت لە بەرامبەر ئەمە هەرێم مانگانەڕێژەی 50% داهاتی دەروازە سنوریەکان بۆ ناوەند بگەڕێنێتەوە و ڕێگە بدات بە حکومەتی عێراق چاودێری دەروازەکانی هەرێم بکات تا ئەو کاتەی بودجەی نوێی عێراق پەسەندەکرێت، تەنها دوو جار ئەم بڕە پارەیە بۆ هەرێم هاتووە بە هۆی ڕادەستنەکردنی هیچ داهاتێك بۆ ناوەند و ڕێگەنەدان بەوەی تیمی چاودێری عێراق سەردانی دەروازە سنوریەکان بکات وە نەگەیشتن بەڕێکەوتنی کۆتایی، لە هەمانکاتیشدا ئەم ڕێکەوتنە نەخرابووە چوارچێوەیەکی یاساییەوە[31]. دوای ئەوەی حکومەنەکەی کازمی تووشی کورتهێنانی دارایی هات بۆ پڕکردنەوەی ئەم کورتهێنانەش پەنای بۆ وەرگرتنی قەرز برد ئەنجومەنی نوێنەرانی عێراقیش ئەو یاساییەی پەسەنکرد لە 12-11-2020 بەبێ بەشداریکردنی کورد بەپێی ئەو یاسایە بەغدا هیچ بڕە پارەیەك نادات بە هەرێم بەبێ ڕادەستکردنی نەوت و نیوەی داهاتی حاڵە سنوریەکان[32]، کە ئەمەش بووە مایەی نیگەرانی لایەنە کوردیەکان لە عێراق.

Commented [ar1]: مەڵێ حکومەتی کازمی بڵێی بودجەی عێراق تووشی کورتهێنان هات

Commented [ar2]: ئاماژە بەوە بکە کە بۆ بێ کورد تێپەڕکرا یاساکە؟ نیگەرانی و داوای لورد چی بوو کە بە هەند وەرنەگیرا و یاساکە لە پەرلەمان تێپەڕیینرا.

Commented [ar3]: سەرچاوە؟

دوای ئەوە کازمی داوای گفتوگۆیەکی نیشتیمانی کرد لە نێوان کورد و سوننە وشیعە بۆ گەیشتن بە ڕێکەوتن و چارەسەرکردنی کێشەکانی نێوان هەرێم و بەغدا هەرچەند کورد و سوننە وشیعە پشتگیری ئەوە دەستپێشخەرییەی کازمیانکرد بەڵام ئەم گفت و گۆیە نەکرا لە نێوانیان[33]، 18-3-2021 ئەنجومەنی نوێنەرانی عێراق بە زۆرینەی سادە دەنگی بە هەمواری یاسای دادگای فیدڕاڵی دا و تەنها فراکسیۆنی یەکێتی نبشتیمانی دەنگیان بەو یاسایەدا وهەریەك لە پارتی دیموکرات وهاوپەیمانی هیوا بایکۆتی ئەم دانیشتنەیانکرد بەمەش جارێکی دیکە پەرتەوازەیی و لێکترازان کەوتەوە ناوماڵی کورد، بە پێی ئەو هەموارەی کە لەم یاسایە کراوە ئەنجومەنی دادوەری هەرێمی کوردستان دەسەڵاتی ئەوەی نییە کە خۆی دوو ئەندامەکەی دادگای فیدڕاڵی دیاریبکات[34] و لە هەمانکاتدا دادوەری یەدەگ بۆ دادگاکە زیادکراوە کە ئەم دادوەرە لە کاتی ئامادەنەبوونی هەر دادوەرێك دەتوانێت جێگای بگرێتەوەو ولە شوێنی ئەو ئامادە بێت واتا دەتوانێت لە شوێنی دادوەرە کوردەکان دەنگ بدات کە ئەمەش مەترسیە بۆسەر کورد لە هەندێك پرسی هەستیاری نێوان هەولێر و بەغدا[35]. بۆ جێگیرکردنی بەشە بودجەی هەرێم لە بودجەی عێراقی 2021 شاندی هەرێم چەندیان جار سەردانی بەغدایانکرد بەڵام بەبێ ئەنجام دەگەڕانەوە هەولێر، دواجار ئەنجومەنی نوێنەرانی عێراق لە31-3-2021 تەواوی پڕۆژە یاسای بودجەی عێراقی پەسەنکرد بە پشکی هەرێمیشەوە، پشکی هەرێم بە13,9% جێگیرکرا بە پێی ماددە 11 کە تایبەتە بە بەشە بودجەی هەرێمی کوردستان، کە ئەمەش بەڕێکەوتنێك بوو لە نێوان هەولێر و بەغدا کە هەرێم دەبێت داهاتی 250هەزار بەرمیل بەنرخی سۆمۆ و نیوەی

---

31 محەممەد ڕەئوف،فازل حەمەڕەفعەت،کازمی موچەی فەرمانبەران دەنێرێت،دامەزراوەی میدیایی درەو،بەرواری بڵاوکردنەوە12-11-2020،بەرواری سەردان 23-3-2021،کات11:30م، https://drawmedia.net/page_detail?smart-id=7076

32 ناوی نووسەر نییە،بڕیار لەسەر یاسای قەرزدرا کورد دەبێت هەموو داهاتەکانی ڕادەستی بەغدا بکات،سایتی سپی میدیا،بەرواری بڵاوکردنەوە 12-11-2021،بەرواری سەردان16-3-2021،کات9:27ص، http://speemedia.com/dreja.aspx?=hewal&jmare=96910&Jor=2

33 هەڵکەوت عەزیز،کورد وسوننەوشیعە وەڵامی دەستپێشخەریەکەی کازمی دەدەنەوە،تۆڕی میدیایی ڕووداو،بەرواری بڵاوکردنەوە10-3-2021،بەرواری سەردان،13-3-2021،کات4:30 ص، https://www.rudaw.net/sorani/middleeast/iraq/090320215

34 ناوی نوسەر نییە،یەك فراکسیۆنی کوردی دەنگی بە هەمواری یاسای دادگای فیدڕاڵیدا،سایتی شار پرێس،بەرواری بڵاوکردنەوە18-3-2021،بەرواری سەردان23-3-2021،کات11:30م، https://www.sharpress.net/all-detail.aspx?Jimare=187631

35 ناوی نوسەر نییە،پڕۆژە یاسای دادگای فیدڕالی پەسەندکرا،تۆڕی میدیایی ڕووداو،بەرواری بڵاوکردنەوە18-3-2021،بەرواری سەردان 23-3-2021،کات11:40م، https://www.rudaw.net/sorani/middleeast/iraq/180320211 2?ID=569008&fbclid=IwAR1qrlhTmHDwIN8v6dlte4fUlk_pMTJ0QjF6Lqc62duSNV3qGcowTSEOJ20#Article569008

داهاتی دامەزراوە فیدرالّیەکان مانگانە بۆ خەزێنەی وەزارەتی دارایی عێراق ڕەوانە بکات لەبەرامبەردا عێراق بڕی 11ترلیۆن دینار بۆ هەرێم دەنێرێت مانگانە[36]، کەواتە ئەوەمان بۆ ڕووندەبێتەوە کە پەیوەندی هەرێم و بەغدا لەسەردەمی کابینەی کازمی پەیوەندیەکی زۆر باش و بەهێزە بە بەراورد بە کابینەکانی عەبادی و مەهدی بەهۆی ئەو ڕێکەوتنەی کە کراوە لەنێوانیان ئەمەش وەك دەستکەوتێك دەبێت بۆ هەرێمی کوردستان.

Commented [ar4]: گونجاو نییە بە رەهای بڵێی زۆرباشە چونکە جارێ ماوەی سەرۆکایەتی حکومەتی کازمی کۆتایی نەهاتووە تا هەڵیبسەنگێنین کە باش بووە، ئەکریی بڵێێ لە ئێستادا بە بەروارد بە کابیینەکانی پێشوو کە ئاماژەی بۆکرا، هەرێم و بەغدا گەێشتنە رێکەوتن بە سەرۆکایەتی کابینەی حکومەتی کازمی.

Commented [ar5]: کە تا رادەیەکی باش پرسی بودجە و مووچە لە هەرێمی کوردستان چارەسەردەکات بەپێی لێداوانی شاندی دانوستانکار.

ئەتوانیت ئاماژە بە ناوەرۆکی رێکەوتنەکە بکەی؟ نازانک ئەگەر سێرچ بکەی بەڵکو دەست بکەوێت لە ئینتەرنیت لە سەرچاوەی حکومی فەرمی وەکو وەێبسایتی حکومەت.

[36] ناوی نووسەر نییە،بودجەی عێراق بۆ ساڵی 2021پەسەنکرا،تۆڕی میدیایی ڕووداو،بەرواری بڵاوکردنەوە 31-3-2021،بەرواری سەردان 7-4-2021،کات 4:16م، https://www.rudaw.net/sorani/middleeast/iraq/310320218